

II.C. FRANKISCHE TIJD

Tijdens de 4e eeuw, in 358, lieten de Romeinen de Franken (01) toe de Kempen (02) of Taxandrië te bezetten, op voorwaarde dat ze het grondgebied tegen andere Germanen beschermden. De Salische Franken trokken vervolgens verder stroomopwaarts in de vallei van de Schelde en bijrivieren (03).

In het begin van de 5e eeuw werden de Germaanse invallen talrijker en heviger. De Kempense bevolking vluchtte achter de Romeinse verdedigingslijn langs de heirbaan van Boulogne naar Keulen, over Bavai en Tongeren, waar zij weerstand bood (04).

Pas in 454 na de dood van de Romeinse veldheer Aëtius kregen de Salische Franken d.w.z. "uit de streek der Saale of IJsel" in Nederland, vaste voet (05). De Ripuarische Franken d.w.z. "uit de Rijnstreek" (06) vestigden zich achteraf tussen Rijn en Maas en in Limburgs en Luiks Haspengouw (07). Het omstreeks 640 opgetekende recht van de Ripuarische Franken omschreef hun rechtsgebied als gelegen tussen de Rijn en de Schelde, wat overeenkomt met de uitbreiding van de Frankische plaatsnamen langs de Dijle, de Demer en de Zenne.

De grens tussen Ripuarische en Salische Franken werd door J. Van Ginneken (08) in kaart gebracht. Het gaat hier om de zgn. Uerdingerlinie of de mich-dich-ich en auchlinie. Ze loopt ten westen van Tienen, Diest, Oostham en langs Budel en Nederweert naar Uerdingen op de Rijn (09).

Uit dit alles zouden we mogen aannemen dat op het grondgebied van Brustem Ripuarische Franken gewoond hebben. De naam Brustem is van Germaanse oorsprong en de uitgang -hem of -heim is specifiek Frankisch (10). Dit leert ons dat de naam omstreeks de 5e eeuw ontstaan is. Veel plaatsnamen rond Borgloon eindigen op -hem, -ingen, of -hoven.

De naam Brustem zou beduiden "*woonplaats bij de kleine verhevenheid of heuvel*" of "*woonplaats omgeven door waterachtige en moerassige gronden*", wat ons laat veronderstellen dat de Franken hun woonst bij voorkeur dicht bij de Melsterbeek en het lagerliggend gedeelte van het gebied bouwden en de Romeinse villa's vermeden. Het waren meer herders dan boeren en zochten de natuurlijke weiden en het water op voor hun vee.

De Franken plaatsten hun karren in driehoeksvorm naast en tegen elkaar, uit oogpunt van veiligheid en verdediging. Toen de nederzettingen permanent werden, vervingen boerderijen de karren. De driehoekige ruimte was gewoonlijk met gras begroeid en had in het midden een vijvertje of een was-, brand- en drinkkuil. Rond het

plein, "dries" geheten, kwamen de gebouwen te staan die voor het gehucht een functie hadden: herberg en praatbank, kerk en pastorie, gerechtsboom en schandpaal. Op verschillende plaatsen vinden we te Brustem open ruimten in driehoeksvorm.

In de noordelijke hoek van de gemeente Engelmanshoven, niet ver van Saffraanberg, werd in het najaar 1953 een Merovingische begraafplaats blootgelegd. Sommige van de negen graven hadden bijgaven, hierdoor kon men ze situeren tussen 500 en 650. De vindplaats is op 2 km ten zuiden van de Romeinseweg gelegen in een zandgroeve op 100 m boven de zeespiegel (11). De Franken begroeven hun doden in lange rijen, met de voeten naar het oosten gericht, de armen langs het lichaam gestrekt.

Het christendom, door de Romeinen in de 4e eeuw, als staatsgodsdienst aangenomen, verdween tijdens de Frankische tijd en werd vervangen door afgodendienst. Zo ontstond te Brustem een cultus ter ere van drie moedergodinnen, die aanroepen werden voor welvaart, een goede oogst en overwinning in tijden van oorlog. Ook in Duitsland en Luxemburg sprak men over een matronencultus, maar Brustem was de uiterste westelijke grens.

Na de slag bij Tolbiacum of Zulpich tegen de Alemannen in 496 liet koning Clovis zich dopen, op kerstdag tussen 496 en 506 (12). Clovis, die regeerde van 481 tot 511, heette eigenlijk Chlodowech, uit welke vorm het Nederlandse Ludovic of Lodewijk, het Duitse Ludwig en het Franse Louis zijn ontstaan. Een belangrijk deel van de adel volgde het voorbeeld van de koning. Te Zepperen werd een kerk gebouwd omstreeks 525 ten dienste van de bewoners van een Romeinse villa, die wellicht toebehoorde aan een Frankisch leenman, die zich met Clovis bekeerde. Te Brustem is nu nog een "Clovisbron". Heeft zij echter iets te maken met de Franken? De naam "Clovisbron" dook pas op in documenten na 1862.

De Franken droegen een linnen hemd dat tot aan de knieën reikte en een tunica met korte of lange mouwen, een broek met benwikkels en, afhankelijk van het sociale niveau, halve laarzen van leder of klompen. De vrouwen hadden over de tunica een lange jurk tot aan de hielen. Het lange haar was een teken van vrijheid. Alleen slaven en geestelijken moesten kaal geschoren worden.

Tijdens de 7e eeuw verzwakte het Frankische rijk. De leiders van de aristocratie waren Arnulf, de latere bisschop van Metz en Pepijn I de Oude van Landen, (13) in 622 tot algemene toezichter van de koninklijke domeinen aangesteld in Austrasië, het gebied van de Ripuarische Franken tussen Kempen, Rijn en Moezel. Dit ambt bleef hij uitoefenen tot aan zijn dood op 21 febr. 640.

Het christendom bloeide weer op nadat Gregorius de Grote in 590 bisschop van Rome werd en tevens de eerste middeleeuwse paus. Hij zond zendelingen naar de heidense volken: de H.Amandus 590-675,

die in 647 te Tongeren was; de H.Remakel, +671, die bisschop van Tongeren werd in 650 en de jonge Trudo naar de befaamde school te Metz, de hoofdstad van Austrasië, stuurde om er te studeren onder leiding van bisschop Clodulf; de H.Lambertus, +705 en de H.Hubertus, +727.

Te St-Truiden werd na 660 door Trudo, zoon van Wicbold en Ade- la, een "moenster" of klooster gesticht waarschijnlijk volgens de regel van St-Benedictus. Hij kwam bidden, maar niet prediken te Zepperen *"en alzo ook tot Amburnia, welke plaats be- hoort tot Brusthem "aen den borne" gelegen te zijn"* (14). De oudst bewaarde levensschets van Trudo, +24.11.693, dateert van ca 785 en was van Donatus. Algemeen wordt aangenomen dat deze de *"Vita Trudonis"* in het Latijn vertaalde uit een vroegere West-Frankische levensbeschrijving.

Wat de koning aanbood, waren leengoederen. Zolang de leenman zijn heer welgezend en trouw was, mocht hij van de inkomsten genieten. Bleef hij in gebreke dan verloor hij het leen. Dit was het leenstelsel of feodaliteit. Het duurde eeuwen voordat het overal werd ingevoerd. De gewone vrijen kregen elk een hoeve (mansus). Ze werden horigen en hadden verplichtingen nl. cijns en dienstbetoon. De vazallen (15) bouwden zich burchten en namen heel het domein in bezit voor eigen gewin.

Begga, +698, dochter van Pepijn van Landen, huwde met Anse- gisel, de zoon van Arnulf van Metz. Hierdoor verenigden zich de twee voornaamste geslachten uit de Austrasische adel: de Arnulfingen en de Pipiniden.

Hun zoon Pepijn van Herstal, °640, hofmeier van Austrasië viel in 687 Neustrië binnen en werd opperhofmeier. Zijn opvolger was Karel Martel, °676, een kind van zijn bijzit Alpaïde alias Chalpaïde (16).

Deze Karel Martel kwam op de troon in 737 toen de laatste Me- rovingische koning Theodorik IV stierf. Het was Karel Martel die aan de verbannen bisschop Eucherius de toelating gaf om zich naar St-Truiden te begeven. Deze werd later de beschermheilige van de kapel in Brustem.

Karel werd in 741 opgevolgd door Pepijn III de Korte (17). Diens zoon, Karel de Grote (18), stichtte vanaf 768 een machtig rijk van de Pyreneeën tot de Elbe, van de Tiber tot de Noordzee. Hij was beschermer van de Kerk en voerde de indeling in parochies in. De Karolingische kapitulariën bepaalden dat de parochieherder moest kunnen beschikken over een woonhuis met bijgebouwen: stallen, schuur, brouwerij en bijenkorven.

In de 9e eeuw werden een aantal parochiën gegroepeerd in deca- naten of conciliën met een deken aan het hoofd (19). Brustem behoorde bij het concilie of decanaat van Sint-Truiden en het aartsdiaconaat Haspengouw.

De lange regering van Karel de Grote (768-814) was een periode van binnenlandse vrede. Zijn opvolger was Lodewijk de Vrome, °778-+840. Het verdrag van Verdun verdeelde zijn rijk tussen diens drie zonen (20).

Brustem dat tot Haspengouw behoorde, lag in het gebied van Lotharius I. Aan 't hoofd van deze gouw stond een beambte van de koning, graaf genaamd.

Op de vruchtbare leemgronden verbouwde men: koren, haver, tarwe, gerst, rogge, rapen en bonen. Paarden werden beslagen met hoefijzers, maar waren nog zeldzaam terwijl vee, varkens, schapen en geiten reeds gekweekt werden.

Om te beletten dat het weidend vee aan de gewassen schade zou berokkenen, werden de velden omheind. Vele haag- en grachttonniemen zijn thans nog levendig in gebruik en herinneren aan die langvervlogen tijden: Broekgracht, Groene gracht of Keelgracht, Lange gracht, Paartsgracht, Scheidhaag, enz.

Na 850 verschenen de Vikings, die in verschillende richtingen strooptochten ondernamen. St-Truiden met zijn rijke abdij was hun mikpunt. Dus mogen we aannemen dat de inwoners van het toenmalige Brustem ook te lijden hadden van plunderingen of ten minste er de angst voor gekend hebben. In Leuven leden de Noormannen de nederlaag in 891 (21).

Het Luikse kapittel van St-Lambertus was bijzonder begiftigd door de eerste Duitse keizers. Hieruit werd in 981 het prinsbisdom Luik opgericht als een vrije staat met Notger aan het hoofd. Het prinsbisdom zou zich weten te handhaven met al zijn instellingen tot aan de Franse revolutie. Troonopvolgers had de keizer bij bisschoppen niet te duchten. De hoge adel was in het algemeen eigenaar van meerdere dorpen. Door het afsluiten van gunstige huwelijken wisten zij hun bezit en eigendommen nog uit te breiden. De lijfeigenen bleven altijd aan de grond gebonden en hadden geen bewegingsvrijheid. Brustem was een eigengoed van de graaf van Loon. Gravin Bertha van Valenciennes schonk een deel van de Brustemse tienden in 967 aan de Trudo-abdij.

Uit de Frankische tijd zijn er slechts enkele kleine vondsten te signaleren: munten te Aalst, die spoorloos verdwenen (22) en een kleine kraal in glaspasta met vlechtband in gele kleur, gevonden door Kamiel Stevaux bij het Kapelhof.

De vroegste geschiedenis van Brustem blijft grotendeels onbekend, niet bij gebrek aan materiaal, want dat moet wel in de bodem aanwezig zijn, zoals de schaarse vondsten bewezen, maar bij gebrek aan systematisch onderzoek (23).

- 01.-"Frank" van het Oudhoogduitse "frekk": moedig, sterk.
- 02.-Willy Vanvinckenroye.-"Tongeren, Romeinse stad", Lannoo Tielt, 1985, blz.70.
- 03.-G.Grout en A.Schoolmeesters.-"Zo leefden wij", blz.39.
- 04.-J.Van Bever.-"Geschiedenis van België", 1953, Van In - Lier, blz.32.
- 05.-Kan.H.Van de Weerd.-"Tongeren van de 4de tot de 12de eeuw" in Limburg XXIX, blz.121.
- 06.-Philippe Aries en Georges Duby.-"Geschiedenis van het per-
soonlijk leven: Van het Romeinse Rijk tot het jaar dui-
zend", uitgeverij Agon, 1987, blz.335.
- 07.-Broeder Max.-"Tessengerlo, vroeger en nu", 1960, blz.34.
- 08.-J.Van Ginneken.-"Handboek der Nederlandse Taal", 1913,
kaart blz.18 en 19.
- 09.-Broeder Max.-a.w., blz.35.
- 10.-Tenbosch.-"Afleiding en betekenis van de dorpsnaam Brus-
tem", Looz, 1908, jrg.12, blz.13.
- 11.-"Merovingische begraafplaats te Engelmanshoven", in O.L.
V.L., 1954, jrg.IX, jan.
- 12.-Régine Pernoud.-"Vrouwen in de middeleeuwen", Ambo, 1986.
- 13.-Pepijn I de Oude van Landen (z.v. Karloman en Ermengardis)
huwde met Itta van Aquitanië, °591-+652.
- 14.-August Kempeneers.-"De oude vrijheid Montenaken", deel I,
blz.31. Amburnia betekent zoveel als "opborrelende beek".
- 15.-"Vazal": lid van de elite-krijgers, "antrusiones", speci-
aal aan de persoon van de koning verknocht en daarom onder
speciale bescherming geplaatst.
- 16.-In 1618 werd in Orp-le-Grand (bij Landen) achter het al-
taar van de H.Maagd het gebeente gevonden van Alpade ali-
as Chalpaïde.
- 17.-Pepijn III de Korte schonk aan paus Zacharius belangrijke
gebieden, die de basis vormden van de kerkelijke staten. Op
kerstdag 751 werd hij koning van alle Franken. Hij stierf
aan de pest in 768.
- 18.-Karel de Grote, °Ingelheim 02.04.742-+Aken 28.01.814, was
45 jaar koning der Franken. Hij trad vijfmaal in het huwe-
lijk, waaruit 12 kinderen sprongen. Daarbij had hij verbin-
dingen met 5 andere vrouwen, waaruit 6 kinderen kwamen.
Kerstdag 800 werd hij te Rome door paus Leo III tot keizer
gekroond.
- 19.-G.J.de Corswarem.-"Mémoire historique sur les anciennes
limites et circonscriptions de la province du Limbourg",
Brussel, 1857, blz.160-161.
- 20.-Lodewijk had 2 zonen van Emergard. Uit zijn tweede huwe-
lijk met Judith werd Karel de Kale geboren.
- 21.-Rudolf Pörtner.-"De Vikingensaga", 1971, blz.33.
- 22.-H.Schuermans.-"Objets d'antiquité" in Bulletin de la So-
cieté scientifique et littéraire du Limbourg, 1863, blz.

343.

23.-J.Smeesters.-"Archeologische vondsten te Brustem", in
O.L.V.L., 1975, blz.366.